

М. Брадович

Католицька корона українського духу

Мюнхен

1954

Нью Йорк

Воб. С. Д. р. у. Н. Магурска

На первом про
бильном месте;
на этом месте
траншеи.

К. В. М. р. о

М. М. р. о

М. М. р. о

М. М. р. о 1954.

(Лінорит В. Прокуди)

КОРОЛЬ ДАНИЛО

І. СВЯТО ГЕРОЙСТВА

Пам'ять героїв треба святкувати чинами, гідними коли не самих героїв, то принаймні тих, що їх пам'ять святкують. Король Данило був героєм не лише на полі бою, бронячи віру і волю свого народу. Він був героєм віри в Провидіння, витривалости в найтяжчих обставинах і самопосвяти від наймолодших років свого життя до самого його славетного кінця.

Мусимо вірити й зрозуміти глибоко відвічний зміст і сучасне значення свята, яке обходимо, збудити в собі жадабу до тих чинів, як творять в сучасності продовження славетної минуштини. Бувають у житті нації події, які зосереджують в собі зміст і сенс минулого, а тим самим визначають і шлях до майбутнього. Вони підносяться високо понад щоденним рівнем національного життя до його верхів, а разом з тим сягають до найглибших джерел нації, виявляють таємне,

Реконструкція корони Данила.

усвідомлюють несвідоме, лишаються непорушними пам'ятниками для майбутніх поколінь.

Такою подією була коронація князя Данила короною з Апостольської Столиці, що зробилась величним символом лучности української нації з Римом.

Миляться ті, які думають, що участь в обході національного свята вистарчає для виконання національного обов'язку, для втримання органічного зв'язку одиниці з національною спільнотою. Свято не є чином, але тільки дороговказом до нього. Свято не злучене ідеологічно з буднями праці є словом без змісту і жестом без чину. Таке свято не підносить, а понижує, бо воно порушує засаду, що віра без чинів є мертвою, викликає мильну уяву про dokonання чину без dokonання його. До спільного свята належать лише злучені спільністю національної праці перед ним і по нім.

Нація без власної незалежної держави не може мати радісного свята довершення національних чинів. Вона може лише згадувати славу великих чинів національної минувшини, що мають попровадити до славетної майбутности. Поразки доти не нищать перемог, доки боротьба триває далі. Король Данило не міг довершити своїх великих плянів, і саме тому його доба має так багато спільного з сучасною. Відносини між націями устійнюються та змінюються протягом віків. Відносини України до інших націй і держав були в засаді устійнені вже в добі короля Данила, але змагання його змінити їх на добро власного народу і споріднених з ним народів Заходу залишились у спадщину його наступникам і наступним поколінням.

Його великі чини не осягли в цілій мірі їх мети, але вони створили нехібні дороговкази до їх вивершення протягом наступних віків. Його чини були перснем, що лучить чини його великих попередників на київському троні з чинами його наступників. Проміння блиску його корони вказували шлях до Берестейської Унії. до облоги Москви славетним

етьманом Конашевичем Сагайдачним, до геройств гетьманів дальшій боротьбі проти московського напасництва, що гали випровадити Україну з глибин руїни, до геройства етьмана Мазепи і Головного Отамана Симона Петлюри.

Намагання наших московських противників та їх заблуканих помічників в межах української спільноти на чужині икривити проміння корони Данила даремні, бо проміння уває лише простим. Але нечинність гірша помилок, бо без инів їх виявити і направити не можна, лише чини унаглядують стару і творять нову правду.

II. ВІРА І ВЛАДА

Великі історичні події не бувають випадковими, не постають і не відбуваються на чужому ґрунті, а лише на відвічних основах життя власної нації. Князь Данило міг бути коронований легатом Апостольської Столиці лише тому, що він був справжнім наступником Володимира Великого і Ярослава Мудрого, великих князів християнської віри, прийнятої українським народом перед злочасним відокремленням Візантії від Риму. Ця коронація була можливою лише тому, що в Церкві старої України, східної її обрядом, був завжди живий католицький дух єдиної християнської Церкви. Цей дух живив і втримував культурний зв'язок Києва з західними столицями. Від Ярослава Мудрого до короля Данила були староукраїнські князі посвоячені з католицькими володарями західних держав. Тим часом відносини цього роду між католицькими володарями та московськими князями були наскрізь неможливі наслідком ворожого ставлення Церкви у Московщині до Риму.

Варте уваги питання, чому не дістав жодний з великих князів на київському троні, в добі найбільшої потужності староукраїнської держави, королівської чи князівської корони з Візантії. Головною причиною цього була очевидно засаднича різниця у відносинах між Церквою і державною владою в державах католицької і «грецької» віри. В перших влада оперта на вірі і Церкві, в других, особливо ж у Московщині, Церква все була підпорядкована державній владі. Церква служила державі як у Візантії так і в Москві; різниця була не стільки у Церкві як у владі в обох країнах.

Підпорядкування Церкви державі відбувалось у Московщині відповідно до потворного зросту її деспотичної влади.

Церква підпорядкована державі, як була нею східня Церква, корони володареві якоїсь країни дати не могла. Слушним буде мабуть і припущення, що відокремлення східньої Церкви від Риму витворило в ній своєрідне чуття непевности а меншевартости у відносинах до Риму, що відбилось дуже ідемно й на церковних відносинах між Византією та Київом, зокрема й на долі староукраїнської держави.

Королівська гідність київського володаря оперта на авторитеті Церкви могла б заощадити державі війни з поодинокими князівствами та зосередити навколо неї сили, потрібні для успішної оборони від татарської навали. Сталося якраз навпаки. В добі короля Данила був Київ вже знесилений нападами північних князівств зосереджених навколо Суздаля. Византія підтримувала не Київ, а московську північ. Пізніше утворення керівного осередку «грецької, православної» віри в Москві мало фатальні наслідки для України, що діють в значній мірі ще й тепер. Замість королівської влади в Києві витворилась царська влада в Москві.

Католицький дух християнської віри в Київській державі, її ідеологічні, культурні і політичні звязки з Римом викликали неприхильність і заздрісне недовіря у Византії до відокремленні Керуларія від Риму. Византія намагалась залежнити Київ призначаючи, оскільки могла, греків на митрополитів в Києві, бо побоювалась завжди, що Церква в Україні може підпорядкуватися Апостольській Столиці. Прихильність Византії до Москви походила очевидно з ворожости до Риму, бо византійський патріарх був певний, що відвічна ворожість Москви до Риму лишиться завжди незмінною. Таким чином в добі короля Данила існували вже релігійні, ідеологічні й політичні чинники, які сім віків пізніше зробили Московщину лихом і небезпекою для християнської віри і культури в цілім світі.

Татарська навала була не причиною, а лише нагодою для коронації князя Данила. Апостольська Столиця не могла б запропонувати йому корони, а він не міг би прийняти її, коли б в українській Церкві не було католицького духу, а в українським народі не було вікового привязання до Риму, якого й відступство Візантії порушити не могло. Не стануло тут на перешкоді й те, що Україна не була католицькою державою, але тільки її Церква була готова прилучитися до Риму. Якою високою гідністю була корона призначена Папою, можна бачити між іншим з того, що Рим не визнавав і віки пізніше царського титулу Івана Лютого. Наскрізь хибним було б посуджувати коронацію, цю славетну подію української історії, лише з погляду тодішнього становища України та її безпосереднього мілітарного й політичного значення. Коронація Данила Романовича була вислідом вікового розвитку як ідеологічного наставлення українського народу так і відносин України до інших країн. Дуже характеристичним в цім відношенні є й те, що шукаючи союзників в боротьбі проти татарського нападу, звернувся князь Данило не до Візантії та до московських князівств, а до західних сусідів та до Риму, вже кілька років перед коронацією.

В 1246 р. звернувся Данило до Папи Інокентія IV, прохачучи проголосити хрестовий похід проти татар. Але вже тоді виявилась трагічна роля України, боронити Європу від східних напасників, не маючи від європейських держав належної допомоги. Заклик Папи до християнських держав не знайшов належного відгуку, і спільної оборони від татар не було зорганізовано.

Трагедія, яка відбулась в душі Данила по його коронації, була величня й безмірна, і дивно, що вона не знайшла ще українського мистця слова, який дав би їй належний вислів. У великім душі українського короля відбулась боротьба противних сил, яка протривала в українським народі сім віків по нім, і не вирішена ще й досі. І справді він отримав від

Святішого Отця корону і благословення на оборону власного народу і християнської Європи від невірних, а разом з тим не лише не отримав належної і необхідної збройної допомоги від католицьких держав для війни проти татар, а й мусів боронити кількома наворотами власні землі від їх зазіхань.

Лише велич духу та політичного розуму короля Данила вказала йому вихід з незвичайно важкого становища, в якому опинилась його країна наслідком татарської навали з одного

Акт коронації в Дорогичині

та байдужості західних володарів до неї з другого боку. Він не заломився в своїм наставленні до Риму й католицьких держав. А це свідчить і про те, що привязаність вірних Церкви в Україні до Риму мала міцні духові корені та історичні традиції, без яких Данило не міг би отримати й прийняти корону з Апостольської Столиці. Католицька віра як була вже очевидно тоді, так залишалась і тепер не лише релігією,

а й філософією, наукою життя, первнем національного світогляду і культури взагалі, одною з найголовніших підстав духовости європейських націй, до яких і українська належала.

Король Данило, далекосяглість великого політичного розуму якого визнає й московська історіографія, не міг звичайно не розуміти, що значила для української держави приналежність її Церкви до Риму та католицька корона її володаря. Вона забезпечувала б українській державі повагу й авторитет у відношенні до інших європейських католицьких держав, становила б її на один рівень з ними. Українська держава була б забезпечена протекцією Риму і його вироком в евентуальних суперечках з сусідніми державами, а втім і з Польщею. Вона була б влучена до спільної оборони західних держав в боротьбі проти східних напасників — татар, москвинів і турків як самостійна держава, а не як складова частина Литви, а пізніше Польщі.

Але українські землі, хоч і перебували вже фактично під владою короля Данила, не були ще об'єднані в такій мірі, щоб прилучення Церкви до Риму могло відбутися на цілім її просторі. Він міг слушно побоюватися, що могло б наступити деяке відчуження західних українських земель, які були б прилучені їх вірою до Риму, від тих, що полишилися би в попереднім стані, хоч не було ще тоді в українській Церкві тих отруйних впливів Москви, які дісталися до неї протягом злочасної боротьби українського народу проти польської держави, та обмежили Берестейську Унію на західні українські землі. В кожному разі бачив король Данило велику місію об'єднання української Церкви з Римом в майбутньому, хоч і залишалась вона лише його великим запевнитом українському народові; залишилась католицька корона короля Данила провідною зорею для змагань українців в цім напрямі протягом наступних віків аж до нашого часу включно.

Виразно зазначилась в добі короля Данила й ціла майбутня зловісна роля московської держави та византійсько-московської Церкви в історичнім житті як українського народу так і інших народів східньої Європи. В татарськім поході на Европу були вже византійсько-московські чинники, які розвинулись по занепаді татарської потуги і осягли протягом віків потворних розмірів. Вже в тій далекій минувшині зазначилась, а навіть відіграла деяку ролю ворожість підпорядкованої державній владі східньої Церкви до Риму.

Ворожість татарської орди до Риму мала виключно мілітарний, отже кон'юктуральний характер, бо в справах релігійних були татари без порівняння більш толерантними ніж москвини. Рим давав релігійне надхнення християнським державам, об'єднаним середземноморською культурою в боротьбі їх проти ворогів християнства, отже мобілізував їх в цім відношенні й проти татар. Ворожість Византії і московської Церкви до Риму була не тимчасовою й принагідною, але традиційною, і вже остільки виразною в XIII. віці, що вона могла творити деяку лучність між московськими князівствами та татарською ордою. Ця лучність причинилась очевидно в деякій мірі й до того, що похід татар на московські землі мав скорше характер окупації ніж війни, не зустрічаючи майже ніякого збройного спротиву московських князів.

Коли український король Данило станув на чолі християнських держав в обороні Європи від татарської навали, то московським князям не впало очевидно й на думку прилучитись до них. Один московський історик писав, що коли б король Данило об'єднав «всі руські землі» в боротьбі проти татар, то їх було б відбито. В уяві московських істориків царської доби, які провідну ролю короля Данила в обороні від татар визнавали, але коронацію його представляли як історичний епізод без особливого значення, існувала ще єдність всіх руських князівств в добі татарської навали. Ха-

рактистично, що «Большая советская энциклопедия» про коронацію взагалі не згадує. Єдинонеділімські, асиміляторські пляни московських імперіялістів не дозволяють їм бачити того, що в половині XIII. віку жодної «єдності руських земель» вже не було. Чи брали суздальсько-московські князі якусь участь в нещасливім бою над Калкою, ствердити не легко, але не підлягає жодному сумніву, що старомосковські князі причинились значно до татарської перемоги, знесилюючи Київську державу нападами на Київ та його руйнуванням. Остільки ж безсумнівним є те, що на наскрізь протилежне ставлення староукраїнської держави під проводом короля Данила та старомосковських князівств вплинув у великій мірі католицький дух в українській Церкві на першу та византійство на других.

III. ВІД СХОДУ ДО ЗАХОДУ.

Доба короля Данила була поворотною й вирішною для національно-політичного життя України в наступних віках. На українських землях під владою короля Данила зазначились вже виразно всі головні підстави української держави. Був наскрізь чинним її відвічний органічний звязок з Заходом, що знаходив свій вираз передусім в католицьким дусі української Церкви. Відбулось відокремлення від князівств, що створили пізніше московську деспотію, та витворилось виразне противенство до них під татарською владою і в пізніших віках. Об'єднання староукраїнських земель під владою короля Данила витворило вже тоді засаду їх соборности.

Не татарська навала відокремила Україну від Московщини, але глибоке противенство між українським та московським національним духом, яке виявилось особливо яскраво в наставленні староукраїнських та старомосковських володарів до татарської орди. В цю вирішну для майбутности України добу станув на чолі українського народу володар гідний бути наступником Володимира Великого і Ярослава Мудрого. Це був князь, лицар і герой, борець від молодих літ, який перейшов від дитинства найтяжчу школу життя. Передчасна смерть його батька на галицьким троні Романа кинула вдову з двома малолітніми синами Данилом і Васильком у вир політичної і збройної боротьби за владу над західньо-українськими землями. В ній взяли участь поруч з українськими противниками галицьких князів також і західні сусідні держави: Угорщина та Польща. В цій боротьбі розвинулась очевидно не лише боева відвага молодого Данила,

а й його незвичайна політична мудрість, що виявилась в дуже складних і тяжких обставинах, в яких перебувало тоді Галицько-Волинське князівство.

Він спромігся оборонити свій батьківський трон не лише завдяки своїм високим особистим прикметам українського володаря, а й завдяки прихильності, яку спромігся здобути його батько як у власнім народі так і у сусідніх угорських та польських володарів. Князь, пізніше король Данило був безперечно одною з найбільш величних і найбільш трагічних постатей між українськими володарями. Він втілював в своїй особі всі головні відвічні стремління українського народу, а в тім і до об'єднання українських земель. В цім відношенні є він справді батьком української національно-державної ідеології. Він освятив власною кров'ю свою князівську гідність. На чолі галицько-волинських збройних сил брав він участь в нещасливім бою над Калкою проти татар в 1224 р. і був ранений в груди.

В 1236 р. по смерті Володимира Рюриковича поширив він свою владу на Київ і об'єднав таким чином майже всі староукраїнські землі в одній державі, в найтяжчій для неї добі. В тій поворотній добі стався остаточний поділ між купністю українських земель та князівствами, що почали зосереджуватися навколо Москви, осередку невеликого князівства, яке дісталось молодшому синові Александра Невського. Коли український князь герой не лише станув на чолі власного народу в обороні власної країни від татар, а й робив розпучливі зусилля, щоб спонукати сусідні держави, передусім Угорщину й Польщу, до боротьби проти східних напасників, поставились московські князі до них спочатку пасивно, а пізніше підпорядкувались їм та зробились фактично їх союзниками.

В 1239 р. спустошили татари Чернигівщину, а в наступнім році облягли Київ. Князь Данило доручив оборону Києва тисяцькому Дмитрію. Він не мав надії врятувати Київ від

переможних татарських сил і випровадив з міста навіть переважну частину його мешканців, полишивши в нім лиш збройні сили. Він самий подався до Угорщини, щоб прихилити її короля до спільної оборони проти татарської навали. Але раніше ніж він повернувся, Київ, Володимир-Волинський, Галич та всі інші міста за виїмком неприступної Кам'янки були спустошені татарами. Мешканці ж їх ховались по лісах. Татари поділили свої сили, одна частина і посунула на Угорщину, друга — на Шлезьк і Морави. Але стрінувши там поважний спротив, віддалені від своїх степів вони відійшли по трьох роках війни поза Волгу. Данило знявся пильно відбудовою українських міст, не визнаючи влади татар і пануючи над всіма українськими землями, як він обєднав перед татарською навалою. Не діставши допомоги Заходу, мусів Данило під загрозою нового спустошення України виїхати до орди, де Батий прийняв його з великою пошаною, викликаною його збройним героїзмом. Але боротьба його проти татар від цього ані трохи не припинилася і він спромігся оборонити свою країну від найгіршого, а кожним разі від довшого татарського панування, яке втрималось майже протягом двох віків на московських землях.

«Большая Советская Энциклопедия», завданням якої доводити відвічну єдність і однаковість «руських» земель не могла заперечити протилежності українського та московського наставлення до татар. Говориться там між іншим так: «Залежність Данила Галицького від Золотої Орди була значно менша ніж північно-руських князів. Намагаючись організувати оборону напасникам устійнив він звязки з іншими європейськими державами, угорським королівством австрійським герцогством, польським і литовським князів та римським Папою... Не діставши допомоги від західних сусідів, Данило Галицький зірвав звязки з Римом...»

Устійнювати звязків з іншими європейськими державами король Данило справді не потребував, бо вони існували від

давна, від часів Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Але не було таких звязків між європейськими державами та московськими володарями ані раніше, ані й значно пізніше. Звертаючись до західніх сусідок діяв король Данило згідно з традиціями староукраїнської держави. Не зважаючи на тяжке розчарування, якого зазнав він від західніх держав, йому й на думку очевидно не впало звертатися в тяжкій боротьбі проти татар до Суздаля й Москви. Природно, що в боротьбі, від якої залежить саме її існування, звертається кожна нація до найглибших жерел своїх сил та до спільноти споріднених з нею націй. А в такій збройній катастрофі, якою був напад татар на країни східньої Європи, не звернувся король Данило ані до Византії, ані до Суздаля й Москви, а лише до західніх держав, а зокрема й особливо до Риму. Вдіяв так не лише тому, що значної збройної допомоги від московських князів не чекав, а передусім тому, що були вони для його держави чужими й ворожими, зокрема наслідком їх підданя татарам.

Король Данило відвернувся остаточно від московського північного Сходу і прилучився безповоротно до католицького Заходу. Не татарська навала пірвала ті звязки між українськими й московськими землями, які ще існували перед нею, вона виявила лише, що вони не були ані міцними, ані органічними. Король Данило спрямував в добі татарського лихоліття Україну туди, куди вона належала, до Заходу; він відновив, скріпив і розвинув ті звязки, які лучили український нарід від самого витворення його держави з родиною народів католицької середземноморської культури.

Католицька корона короля Данила була видимим знаком невидимого Божого благословення, вона була символом лучности України з Заходом. В боротьбі навіть окремої особи, а в ще більшій мірі цілої нації, не лише напружуються й виявляються, але й витворюються сили, яких не було раніше. Так було й з українською нацією в добі татарської на-

вали. Вона не лише напружила й виявила, а й витворила під проводом короля Данила сили, потрібні для боротьби зі східними напасниками. Ці сили злучили Україну міцніше з західними державами навіть без огляду на тодішнє їх не досить прихильне ставлення до України та неvistарчальне розуміння спільної небезпеки, бо лучність однородних сил є органічною.

В поворотній добі історії східної Європи виявили західні сусідки України, що вони не мали ані політичної далекозорости Данила, ані моральних і збройних сил, щоб ставити належний збройний спротив східним напасникам. Україна об'єднана з Римом творила б непереможне забороло як для мусульманських так і особливо для московських напасників. Україна, що опинилась не з власної вини між Заходом і Сходом, мусіла провадити далі боротьбу за свою лучність з європейськими державами не лише на своїх східних кордонах а в деякій мірі і у власних межах країни. У вікових війнах проти Московщини, Криму і Туреччини не могла Україна розвинути всіх тих сил своїх, на чолі яких стояв король Данило, бо ці сили були лише почасти її власними, бо Україна була в складі польської держави, бо нею кермували гетьмани, але не власні королі.

Король Данило вмер, коли боротьба Заходу проти монгольсько-московського Сходу була в її початках і заносилася бути тяжкою і довгою. Але вирішним для України в ній було те, що український нарід лишився від тодішнього до теперішнього часу, протягом сімох віків, по боці західної християнської культури.

IV. ВИЗАНТІЯ, МОСКВА І ОРДА.

Говорити про «співдружність» цих трьох сил, було б анахронізмом. Але не підлягає сумніву, що поруч з противенствами, які були між християнськими Византією і Московою з одного та невірними татарами з другого боку, існувала між ними безперечно й деяка спільнота інтересів, що походила з їх ворожости до Риму і католицького Заходу взагалі.

Співчинности між старомосковськими князями і татарськими ханами, яка витворилась незабаром по окупованні московських земель татарами, не заперечує й сама московська історія. Можливість такої співчинности походила очевидно не тільки з самої психічної істоти москвинів, а й з їх «ідеологічного» та політичного наставлення. Не виключено, що етнічне перемішання слов'ян на північно-східніх окраїнах Київської держави з монголо-угро-фінськими племенами улекшило московсько-татарське співжиття й співчинність. В князівствах скупчених навколо Суздаля, а пізніше Москви, не лише не було тих старих християнсько-культурних традицій, які лучили Київ з католицьким Заходом, а й була традиційна ворожість до Київської держави, особливо по пересуненні центру політичної ваги до галицько-волинських князівств. Ця ворожість старомосковських князівств до української держави улекшувала їм очевидно порозуміння з татарами. Напасницька потужність татарської орди імпуновала без сумніву московським князям і вони почали мабуть вчасно міркувати про можливість використати татарське напасництво не лише для власного загарбництва, а й для скріплення деспотичного ладу у власній країні. Коли на

староукраїнських землях панування татар було відбито відкинуто властиво ще за життя короля Данила, то на московських землях протривало воно понад два віки і мало очевидно великий вплив на витворення цілої московської психічної істоти. Самий старомосковський одяг, багато звичаїв, а зокрема становище жінок на московських землях належать очевидно до татарської спадщини.

Як нарід мандрівний, що жив самий з тваринництва і війни, не заснували татари власної держави. Але їх збройна потуга не була лише руйнівницькою; татарські завоювання провадили вже від доби Батия свою політику і пізніше і в прийнятті мусульманства утворили в Азії кілька значних держав. Їх участь у витворенні московської держави не підлягає жодному сумніву. Цього не заперечує й сама московська історія. «Большая русская енциклопедія» оповідає про Івана Калиту (1328-41), що той дістав від хана Узбека 50.000 татарського війська, щоб покарати Тверське князівство за змасакрування татарської делегації. Калита спустошив його, а князь Олександр Тверський втік до Литви. «Слухав Калита лише ординського хана... При Івані Калиті стрічається вперше в його грамотах титул — „князь великий всея Руси”». Отже загарбницький похід Москви проти України почався приблизно за сотню років раніше увільнення самої Московщини від татар, а це дозволяє говорити про татарське московське напасництво й загарбництво, хоч би і в його підготовчій стадії. Византия цьому на перешкоді ані трохи не стояла, скорше навпаки, під кількома оглядами сприяла московсько-татарській співчинності.

Мілітарні чинники та політичні обставини, які перешкодили королеві Данилові закріпити унію на українських землях, мали найбільш фатальні наслідки для дальшої боротьби України проти Московщини. Византійська віра зробила на Московщині поважним чинником московського напасництва й загарбництва. Відокремивши остаточно українські землі від московських, причинилась очевидно татарська нава:

в значній мірі до збільшення візантійських впливів на московських землях, поминаючи занепад самої Візантії. Перенесена з Візантії залежність Церкви від держави позбавила московську Церкву кожної можності впливати в якийсь спосіб на спротив московських князів татарам. На це відповіли татарські політики протегованням візантійсько-московської Церкви, ворожого Риму. Візантійська ворожість до Апостольської Столиці не лише перенеслась в цілім обсязі до московських князівств, а й зросла тут наслідком московського загарбництва, спрямованого на Захід і проти Заходу. Вже в добу короля Данила та його ближчих наступників робила Візантія все від неї залежне безпосередньо й через Москву, щоб не допустити до усамостійнення Церкви на українських землях та посилювати боротьбу авторитетів та організаційний хаос в Церкві на Україні.

Ідеологічна і моральна, мілітарна й політична кволість Візантії спонукувала її завжди триматися не лише у відносинах до її противників, а й до союзників засади — діли й пануй. Від того що Київська держава зробилась християнською, відносини її до Візантії властиво не покращали. Відносини між Візантією і печенігами в добу князя завойовника Святослава не різнилились очевидно в засаді від відносин між Візантією та ордою в добу короля Данила. Не маючи ніколи досить своїх збройних сил, намагалась Візантія завжди використовувати чужі збройні сили для власних інтересів, або за гроші, або політичними інтригами. Відносини Візантії до орди і до старомосковських князівств в добу короля Данила виявились яскраво лише пізніше. Оскільки орда окупувала московські землі, контролювала вона фактично відносини між московськими князями та Візантією, отже й відносини її до татар не могли різнитися поважно від її відносин до москвинів. Під оглядом політичним тоді та під оглядом ідеологічним пізніше належала Візантія до Сходу напасницького і ворожого до католицького Заходу. Не знаючи вихідної

точки якогось історичного процесу не можна означати слушно й його напрямку. Вихідною точкою московського православ'я була співчинність Москви з Византією і ордою, отже Византії з ордою. Як нації не можна відокремити від віри так і віри від нації. Первні віри принесеної з Византії первні напасництва й загарбництва засвоєні протягом кількох віків татарської влади злучились органічно в московській психіці вже в добі короля Данила. А тим самим було устійнено напрям майбутніх відносин між Україною та Московщиною на наступні віки.

V. СПАДЩИНА КОРОЛЯ ДАНИЛА.

В деяких літературних працях, присвячених 700-ній річниці коронації князя Данила вказується на дивну подібність його доби до сучасної. Подібність цю вбачається головно в безмірно тяжкій становищі української нації, спричиненім татарською навалою тоді, і московською тепер. В дійсності ця подібність значно ширша, бо походить вона з органічної тотожності національного життя в далекій минувшині і в сучасності. Сучасне лихоліття походить в деякій мірі з тодішнього. Як в українській нації, так і в московській деспотії розвинулись органічно й логічно ті первні, які існували вже сім віків тому. Залишились в сучасній боротьбі українського народу проти Москви навіть деякі психічні, зокрема моральні чинники з далекої минувшини, національно-політичні позиції, відносини до інших націй і держав, до сил світової культури та до сил противних їй, спрямованих на її знищення. Як сім віків тому, так і тепер відбувається боротьба між Заходом і Сходом, між творчими силами народів середземноморської культури та нищівними силами московського та старомонгольського Сходу, зосередженими в Москві і Пейпінгу. Як колись так і тепер ненависть московської деспотії та її Церкви спрямована проти Апостольської Столиці. Як колись Папа Інокентій IV. післав королівську корону українському володареві, так і тепер виявляє Святіший Отець свою батьківську любов до українського народу. Може ко-мусь насунутися сумне питання, чи можливе визволення України, коли становище її тепер під тим оглядом без порівняння гірше, що всі українські землі перебувають тепер під владою московської деспотії. Але поразки нема доти,

доки боротьба триває. А вона не лише триває, а й поширилась на цілий світ. Боротьба України проти московського напасництва й загарбництва є тепер складовою частиною боротьби культурного світу проти наступу Москви.

Святіший Отець не потребує тепер закликати християнський світ до хрестового походу, до оборони від східньої навали. Всі справді християнські народи, народи старої католіцької середземноморської культури визнають моральну силу Апостольської Столиці в обороні вільних і поневолених націй від московського напасництва і користають з неї.

В сучасній боротьбі проти безбожницької Москви маємо ідеологічні скарги історичного досвіду сімох віків. Можемо зробити такі висновки з історичних подій короля Данила – староукраїнські землі, відокремившись від московських князівств, об'єдналися в одну державу вже в половині XIII. віку але зовсім не в половині XVII. в., за якийсь десяток років перед неславною і злочасною Переяславською умовою. Витворилась українська держава таким чином не в боротьбі проти Польщі, але в боротьбі проти татарсько-московського наступу на Європу, в союзі з католицькими державами. Вона витворилась під католицькою короною короля Данила, маючи Церкву католицьку духом і східню обрядом, протидіючи византійсько-московським впливам. Її дух боронив її від Московщини, а її обряд від Польщі, але коли боротьба України проти Московщини тяжча ніж колись, Польща бере в ній участь разом з усіма іншими поневоленими націями. Старання короля Данила об'єднати сусідів України в боротьбі проти східньої навали мали, як бачимо, пророчий характер.

Більш ніж колись потрібне тепер об'єднання цих країн в боротьбі проти Московщини та її Церкви. Ця Церква, ставши цілком на службу Кремля, втратила й ті рештки християнсько-морального значення, які мала під царською владою, але обсяг її руйнівничої чинності тепер більший ніж колись. Тим більші сили потрібні для боротьби проти цього ідеологічно-поліційного знаряддя московського імперіялізму

Оскільки черпаємо наші національні сили з традицій нашої Церкви і держави, є корона короля Данила для нас дорогоцінною спадщиною нашої славетної минувшини. Під цєю короною злучив він героїчні змагання оборонити українські землі, об'єднати їх в одній державі та забезпечити прилучення української Церкви до Апостольської Столиці. Ця потрібна мета є ясным дороговказом і в сучасній боротьбі проти Московщини, бо рух за об'єднанням з Римом може ширитись лише у вільній Україні. Об'єднаний рух лишився міцним і по смерті короля Данила, мету його було здійснено три віки пізніше в Берестейській Унії, але лише почасти, бо самостійною державою, здібною до рішень на цілім просторі національної території, Україна не була. Унія ширилась далі, доки не була спинена по розподілі Польщі пекольними силами московського насильства.

Але спинення руху об'єднання з Римом засобами терору московської деспотії та її Церкви поширило його з релігійно-церковної ділянки на площину національно-політичної боротьби, включено до боротьби за визволення України. Від визволення України залежить фактично й можливість місії нести світло католицької віри на Схід, що лучить Україну з Заходом в боротьбі проти Московщини.

До місії Української Католицької Церкви в Україні й на чужині належить і завдання боронити стару віру українського народу від отруйних впливів московської Церкви, підтримуваних терором московської деспотії, як і до завдання українських католиків належить включитися найбільш активно до боротьби за визволення України, що містить в собі й волю віри. Ця боротьба триває віками. Намагання византійсько-московської Церкви впливати на віру й Церкву українського народу, поборюючи її католицький дух, розпочались вже властиво в добу короля Данила й не припинились і досі. Пропаганді агентів московської Церкви в Україні сприяла протягом наступних віків в значній мірі боротьба українського

народу проти польської держави, і Переяславська умова була в значній мірі наслідком чинности агентів московського православ'я в Україні. По прилученні східніх українських земель до Московщини наслідком злочасного полтавського бою, а особливо по брутальнім знищенні Української Католицької Церкви на українських землях, прилучених до Московщини по розподілах Польщі, поширилось тиснення московської Церкви на віру українського народу по цілій Україні за виїмком українських земель, охоронених австрійським кордоном.

Спільна обрядом Церква в Україні і Московщині не були ніколи спільною духом. Навіть ту ж саму віру сприймається ріжно ріжними націями, відповідно до їх історичних традицій та національної психіки. Але вже й початковий зміст віри, прийнятої староукраїнською державою від єдиної світової Католицької Церкви, та віри, прийнятої фактично московською державою по відокремленні Византії від Риму та полищеної під постійними її впливами, ріжнися поважно один від одного. Ця ріжниця й противенство духу християнської віри в Україні і в Московщині зростали невпинно. Католицький дух живив віру не лише Українців обеднаних з Римом а й тих, що полишилися незединеними. Рівнобіжно улягала московська Церква все більше пануванню московської деспотії над нею.

Противенство між московським православ'ям з одного та Українською Католицькою Церквою і вірою українського народу з другого боку полягає передусім і головно в тім, що коли перше намагається одірвати людину від життя, родини та оточення і поставити тим самим її цілком до послуг московській деспотії, католицький дух лучить у вірі українського народу людину з життям родини і нації, провадити до служби Богові служенням ближнім.

Лише змосковщенням духовенства в Україні під владок Москви можна зясувати той сумний факт, що коли свяще-

ники в Західній Україні втримували в значній мірі національний характер українського народу, народу «селян і попів», після глузливого твердження його польських противників, то в Східній Україні ані священики в її національним, а відтак і національно-політичним відродженні найменшої участі не взяли, ані воно московського характеру православної Церкви в Україні ані трохи не порушило. Священики не взяли участі в українським національним русі ані в 1905 р., ані в 1917 р. Безпосереднім наслідком цього було те, що УАПЦ, про автокефальність якої говорити не будемо, по її утворенні ані знайшла досить широкої основи в українським народі, ані в творенні та в обороні української держави участі не взяла. Питань релігії та Церкви в Українській Центральній Раді взагалі не було порушено, і не лише наслідком її переважно «соціалістичного» характеру. Самі мученики УАПЦ релігійно-моральної основи її створити не могли, як і мученики московської Церкви в першій добі панування большевизму її від її злочинної ролі службі Кремля стримати не могли.

Утворення УАПЦ було актом не революційним, а адміністраційним; Церква в Україні відокремилась від московської Церкви, але не від віри, а передусім не від її духу. Відносно цього можна перекопатися між іншим, слухаючи релігійне радіоголошення «Голосу Америки» в кепській українській мові. На УАПЦ помстилось те, що для неї не було створено своєчасно традицій, не було збуджено в ній духу української віри, віри з доби короля Данила, віри церковної спільноти готової до злуки з Римом, з духом західньої віри, моралі і культури. Самого адміністраційного відокремлення та національної мови в Богослуженні для відокремлення української Церкви від московської, як бачимо, не вистарчає. Самими урядовими переслідуваннями виправдати неприявности в Україні релігійної і духової спільноти, відокремленої від московської Церкви, не можна. Лише накинутою Москвою

ворожістю змосковщених українських інтелігентів до Католицької Церкви можна зясувати те сумне явище, що противники московської офіційної Церкви в Україні не відновили католицької спільноти, яка існувала по західнім боці австрійського кордону, а створили протестантську секту штундистів, чи мальованців, як вони означали її після імени її основника й керманіча. В початку поточного віку числила ця секта кілька мільйонів приналежних до неї на південнім сході України. В 1905 р. урядила вона численний конгрес в Києві, але для українського національного руху звичайно найменшого значення не мала. Тим часом за відокремлення української, в територіяльній розумінні цього слова Церкви чи хоч би за впровадженням до неї рідної мови, жодного руху не було. Не було навіть поширеної думки про це, бо духовна інтелігенція була переважно змосковщена, а українські соціалістичні партії, на яких тримались початки національно-політичного руху, справою Церкви взагалі не цікавились.

Доводиться ствердити сумний факт того, що й на чужині почувують себе не лише деякі священики УАПЦ, а й досить широкі кола православних українців все ще злученими з московською Церквою. Лише цим можна зясувати й те, що вони виступають з найбільшим обуренням в обороні московської Церкви, коли треба боронитися від неї як від традиційного знаряддя московського імперіялізму. Перерва в традиціях української Церкви протягом понад двох віків прилученні східних українських земель до Московщини примушує деяких духовних «істориків» з УАПЦ ствердити, що московська Церква в Україні була «українською», виховувала яко така український нарід, а навіть причинилась до витворення українських письменників та інших оборонців волі України. В дійсності витворились вони під впливом зовсім інших, національних сил, не зважаючи на традиційно отруйні впливи московської Церкви на український нарід.

До цих отруйних впливів належали без сумніву й впливи відвічної ненависти московської Церкви до Апостольської Столиці, що не лишилися на превеликий жаль без дуже сумних наслідків і для почасті змосковчених кол української інтелектуальної верхівки та позбавили їх в значній мірі можности користати з національних духових скарбів і сил Західньої України.

Цю свою хибу принесли вони в більшій чи меншій мірі й на чужину. Відносно того, що основою духової лучности деяких кол духовенства й вірних УАПЦ з московською Церквою є застаріле підсвідоме москвофільство, не може бути на жаль сумніву. А з цього випливає велике визвольне післанництво учасників українського католицького руху на чужині, не лише нести незєдиненим братам правду Української Католицької Церкви, а й будити та відновляти в них католицький дух старої української Церкви, не лише вільної від кожної лучности з московською Церквою, а й наскрізь противної московському православию.

Символом цієї акції має бути католицька корона українського духу, надана йому королем Данилом.

З М І С Т

- I. Свято геройства
- II. Віра і влада
- III. Від сходу до заходу
- IV. Византия, Москва і орда
- V. Спадщина короля Данила